

ה. חתן הג"מ ר' יחיאל קנא לוריא אבד"ק בריסק והגליל.

(גדולת שאול"ה צד פ"ד). ויש קוראים אותו "ר' שמואל יצחק" (דעת לגבונים" מר' משה יעקב שווערדשארף. מונקאטש, תרנ"ט. אות י"ג), גזע חרשישים" (מהג"ל. לעמבערג, תרס"ה. צד ח' וצד י"ד).

(חמ"ו) אשתו היתה בת הג"מ ר' יחיאל לוריא אבד"ק בריסק. כן כתב ב"שם ושארית" (ר' יוסף כ"ץ. קראקא, תרנ"ה. צד 64, 70) "דעת לגבונים" (שם), "תפארה בנים אבותם" ל"המכריע" עם פירוש, זר זהב ומנחת יהודה" (לובלין תרנ"ז), "ענף עץ אבות" (אות ק"א).

ה. היה הרב הראשון לעדת בריסק ותגליל" (כתב היחוס" שאיה ביד חרה"ג ר' נפתלי הירץ בערנשטיין מלבוב. הביאו ש"ב הרב מסעראצק ב"עיר תהלה" צד 164).

קנא) נקרא על שם זקנו (א) הג"מ ר' יחיאל לוריא מערמורט (הנזכר הלאה דור ח'). סקור המנהג לקרוא את שם הילדים בשם אבותיהם נמצא (ג) בב"ר (פ' ל"ז) ר' יוסי אומר וראשונים ע"י שהכירו את יחוסיהן היו מוציאים שםם לשם המאורע, אבל אנו שאין אנו סבירין את יחוסנו אנו מוציאים לשם אבותינו". המנהג הזה נתפשט בזמן חכמי התלמוד. יוצאי חלציו של הלל הזקן קראו לבניהם דור אחד דור על שם אבותם. בנו של הלל היה נקרא שסעון (הנשיא) ובנו – רבן נמליאל (הזקן), ובנו – רבן שמעון, ובנו – רבן נמליאל (דיבנה), ובנו – רבן שמעון (ר' שמעון בן נמליאל) אבי רבינו הקדוש, וכן רבינו הקדוש קרא לבנו הבכור ר' נמליאל על שם אבי אביו, ולבנו השני – ר' שמעון על שם אביו. וכן נכדו של הלל הזקן היה נקרא הלל. בנו של ר' אליעזר בן הורקנוס נקרא הורקנוס (מנחות ל"ח א'), ר' ישמעאל בן אלישע (שפדאו ר' יהושע בן חנניא מבית האסורין) (ג)

(א) וכן בחרבה משפחת תזורים השמות כמה פעמים בחמשך הדורות. הג"מ ר' יוחנן לוריא (אח הג"מ ר' יחיאל הזה) ותג"מ ר' יוחנן בן הג"מ ר' סתתי' טריבש נקראו על שם זקנם הג"מ ר' יוחנן טריבש (דור י"ד), הנקרא על שם ר' יוחנן אל... (דור י"ז), הנקרא על שם ר' יוחנן חסנדלר (דור י"ב). וכן ר' שלמה (דור י"ז) נקרא על שם רש"י (דור י"ח), הנקרא על שם ר' שלמה (דור י"ז). וכן הרבנית, אשר תפשה ישיבה, טיים נקראה על שם זקנתה מרים בת רש"י (ראה הלאה הערה קכ"ה וקנ"ז). וכן הוא במשפחת גינצבורג (ראה תולדות משפחת גינצבורג) שחזר שם ארבה פעמים השמות שאול, בנימין, יצחק אייזק. [ב"עיר וילנא" (צד 36) כתב: כאשר מצאתי סתבר אחד אשר שמו ואביו וכינויו נמצאו במשפחה זו מחשוב אולי היה זה המחבר אבי אבי זקנם. ולמות הצבתי יכוננו וזהו הרב ר' יהודה ליפשיץ אבד"ק אייזליץ חבר ס' "הנהגת אדם"... מאיזה סבה נחסר שם, ב"עיר ווילנא". הסיום, התחקירות לאיזה משפחה אולי רצה לקשר את הרב ר' יהודה ליב ליפשיץ הזה שהיה בן הר' יצחק ליפשיץ, ככתוב בספר "הנהגת אדם" תג"ל, עם הרב הנגיד והמספר המנות מו"ת יהודה בלגניז מ"ה יצחק איש ליפשיץ מק' פינסק, הנזכר בהקדמת הספר "תולדות אברהם" (הג"מ ר' אברהם אבד"ק אוליינוב. פרעמישל תרמ"א) ראה בספרי (כ"י) "משפחה מיוחסת בישראל".

(ב) כ"ש"ר ריב"ם שנייטורף (דראהאביטש תר"נ. סימן נ"ח) יגע למצוא טעם ושקור למנהג הזה. במחכ"ת נעלם ממנו המדרש הזה.

(ג) בספרי, גור אריה יהודה" (חידושים על הש"ס. ח' יוכני להוציאו לאור במארה) במס' שבת (דף י"ב ב') כתבתי ליישב קושיה המפרשים על אריכות לשונו של ר' ישמעאל בן אלישע בעת אשר קרא ובקש לחטות אמר כמה גדולים דברי חכמים שהיו אומרים לא יקרא לאור הנר" ודקדקו מדוע לא אמר סתם, כמה גדולים דברי חכמים" ולאיזה מטרה טיים, שהיו אומרים לא יקרא לאור הנר". ונראה ע"מ. דאיתא במס' סנהדרין (דף כ"א ב') אמר ר' יצחק טעמי מה לא נתגלו טעמי תורה שהיו מקראות. נתגלו טעמן נכשל בהן גדול העולם... וכו' יוכנו דברי ר' ישמעאל בן אלישע, כי הגה בבדייתא גילו הטעם: לא יקרא לאור הנר – שם א יס"ה, ולכן אמר ר' ישמעאל בן אלישע, כאשר ידע את טעם האיסור, אני אסמך על ויזהתי אקרא ולא אס"ה, אסנ"ה טעם אס"ה כאשר קרא ובקש לחטות אמר כמה גדולים דברי חכמים, במשנתנו, שמתנו, שהיו אומרים סתם לא יקרא לאור הנר ב"י שום נתינת טעם, בכדי שלא יסמך שום אדם על הכמות וריותו שיתמר אני אקרא ולא אס"ה כאשר קרה לי. בספרי, הענונו שבת" (מהדורה ראשונה וזרעא תרס"ה ומתחזקה שביעית חזרשא תרע"ג) בוקרמת חלק שני כתבתי ליישב הקושיה המפורסמת איזה דבר

וזהו בשנת ר"ל לסיק לערך (הרב מסעראצק שם צד 160, וממקור הזה שאב שם צד 20), ובא מארץ עלזאס לארץ פולניא (העורבים ובני יונה מכרמולי צד כ"ט).

היה בן בנו של ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול וכן כתב בתוספות רבינו יהודה החסיד (ו) ז"ל (נרמס בספר ברכה משלשתי. ווארשא תרכ"ג) על סמ' ברכות דף נ"ז ב', וסיום שם: ועל שם זקניהם נקראו הוא ואביו (ר' ישמעאל בן אלישע) שכך היה מצגם, כמו שעושינו גם עתה, כרתניא ב,סדר עולם (ח) נביא גדול היה עבר, שדורות האחרונים ששנותיהן מועטין קורין בניהם על שם זקניהם. בנו של ר' אליעזר בן פרטא נקרא ר' פרטא (ניטין ל"ג ב' וראה בתוס' כתובות ק' א' ד"ה פרטא), ר' עזרא בר בדיה דר' אבטולם היה עשירי לראב"ע דהוה עשירי לעזרא (מנחות נ"ג א'), לבנו של ר' חנן חתני דבי נשיאה, שנולד ביום שמת אביו, קראו חנן על שמו (סו"ק כ"ח ב'), ר' חנינא בר חמא היה בן ר' חנינא בן דוסא (יוחסין בשם ר"ח), ר' אבא היה בר' דר' חייא בר אבא (סו"ק כ"ב א' וירושלמי יבמות ס"ט ה"א), ר' יעקב היה בר' דר' אחא בר יעקב (קידושין כ"ט ב'), ר' יעקב היה בר ברתי דר' אחא בר יעקב (סוטה ס"ט א'), ר' יעקב היה בר' דבת יעקב (שבת ק"ג א', עירובין פ' א' וראה שם בפירוש זקני רש"י) ועוד הרבה שלא הזכרתי בזה, וכן נמצא הרבה אנשים שנקראו על שם אביהם (לפי הנראה, שחיה עוד בחיי אביהם, כי קשה לומר שכולם נולדו אחרי מיתת אביהם) כמו: ר' אבא בר אבא אבא דשמואל (ברכות י"ח ב' ועוד בהרבה מקומות), ר' אבא אביו דר' אבא בר [אולי צריין להשמיט התיבה כר"ן פרי (ירושלמי פאה פ"א ה"א), ר' אחא בר' דר' אחא (שבת ק"א א'), ר' אידי בר אידי (חולין צ"ח א'), ר' אלעזר בר אלעזר (ירושלמי ביצה פ"א ה"ג), ר' בא אבא דר' בא מארי (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ג) [אולי הוא ר' אבא אביו דר' אבא מארי הנ"ל], בונים בן בונים (עירובין פ"ח ב'), ר' חייא בר' דר' חייא (ע"ז ל"א א'), ר' חנילאי בר חנילאי (ע"ז י"ח ב' לפי גירסת ה,סדר הדורות ערך, ר' תנחום בר חנילאי), ר' יודן בן יודן (ירושלמי מגילה פ"א ה"ט), יומי בן יומי (ירושלמי ברכות פ"ג סוף ה"ד ועוד בהרבה מקומות), ר' ינאי בר' דר' ינאי סבא (מגילה ל"ב א'), ר' יעקב בר' דר' יעקב (מנהגין ע"ז א' וילקוט שמעוני תהלים רמז תר"ל), רבינו אמרי בר' אמרי הגבור (תוס' ספחים ד"ז א' ד"ה במקום), רבנו יצחק בר' יצחק (תוס' נויר פ"ז ב' ד"ה ר"א), ר' יהודה הלוי היה לו נכד בשם יהודה (הוא מת בחייו וזקנו קנן עליו: איך ישכח יהודה את יהודה? דיואן מכל שירי ר' יהודה הלוי לעמבערג תרס"ח צד 8), וראה בפירוש זקני רש"י (ש"א י"ד ג')

הכמה הגיר ר' ישמעאל בן אלישע ר' יהושע בן חנניא במה שהשיבו על שאלתו, מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבושים את הסוף מסוק, הלא ח' זו חסאנו ל'. ראה שם באריכות.

(ד) בטעות ייחסו המר"ל וקצת מהרבנים המסכימים את התוספות הזה לזקני ר' יהודה החסיד, כי נמשכו בזה אחרי השם הגדולים (מהג"מ ר' חיד"א) שכתב (מערכת ספרים ערך תוספות): תוספות רבינו יהודה למסכת ברכות... הם תוספות רבינו יהודה החסיד, כי הוא חשב (כאשר כתב במערכת גדולים) ערך רבינו יהודה החסיד ובמחזיק ברכה י"ד סימן ג"ה, והלך בזה בעקבות השלשלת הקבלה ואישא תר"ז צד 79) שאפשר דרבינו יהודה החסיד הוא רבינו יהודה מפאריש, ולכן כאשר נמצא בספרי הראשונים שמזכירים תוספות רבינו יהודה דומה שהוא ר' יהודה החסיד, וכאמת היו שני אנשים בזמן אחד בשם ר' יהודה (שניהם היו מתלמידי ר' יצחק חזקן), הראשון היה זקני ר' יהודה החסיד ב"ר שמואל שחיה דר ברענעשבורג, והוא לא חיבר כלל תוספות על התלמוד, כי לא נזכר מזה בשום מקום, והשני היה ר' יהודה ב"ר יצחק מפאריש, הנקרא שיר ל"און, ונזכר בתוספות שלנו, במדריכ"ל, במס"ג, במאור דרוע, ב"רוקח, בשבלי הלקט, ברקנטי, במאור זרוע הקצר, בהדושי הרשב"א, בשו"ת הרשב"א, בשו"ת מהר"ם ב"ר ברוך, בהגהות מיימוני, במסמ"ק ו באורחות חיים. הוא חיבר את התוספות על סמ' ברכות הנ"ל, וגם חיבר תוספות על כל התלמוד. נזכרו בהרבה מקומות בספרים הנ"ל בשם תוספות ר' יהודה ב"ר יצחק, וכל מה שמוכא בשם תוספות ר' יהודה ב"ר יצחק למסכת ברכות חלל נמצא בתוספות הנ"ל המיוחס לר' יהודה החסיד [ראה מאור החיים (פרי"ח) אות 999], נחלת שד"ל ב"אוצר טוב (1878 צד 18) ומגהות (ל"ת חן) מהג"מ ר' חיים נתן דעמביצער על ספר ראג"ה (קראקא תרפ"ב) סימן כ"ב אות ט"ו] בספרי ב"ל צו הארכתי בזה הרבה ואכמ"ל, וראה בספרי מצא פלא ספרי.

(ח) לפנינו לא נמצא זה בסדר עולם, ונעלם זה מר' בער ראטנער במבוא לסדר עולם רבה (ווילנא, תרנ"ד) שלא הביא את התוספות רבינו יהודה החסיד הזה במשק י"ד בין המסורות בסדר עולם שלפנינו. מעין זה יש בב"ר פ' ל"ז אות ו', וקני רש"י במיושן של התורה הביא גוסס אחר בשם הסדר עולם.

[שלשלת יהוסון הוא ואחיו הג'מ ר' יוחנן לוריא קכב) היו בני הג'מ ר' אהרן לוריא. כן כתב זקני הרש"ל בהוספתו לכתב היחוס ששלח לו שאריו הג'מ ר' שלמה

שאבי נר היה שמו אביאל וגם נר, וראה ב' יוחסין' וב' צמח דוד' בסלכיו חשמונאי שהיו אב ובנו נקראים בשם אחד, ינאי, וראה ב' שו"ת הרשב"ש' (ליוורנו תק"כ) סימן רצ"א (הובא גם ב' טיב ניטין' שמות אנשים אות ש' סק"ד) שרצו לקרות לנכד הרמב"ן, בחייו, בשם 'משה' רק הוא, הרמב"ן רצה יותר בשם 'יונה'. (כל זה היה בהעלם עין של הג'מ ר' חיד"א ב' ברית עולם' על ה' חסידים' סימן ת"ס) [ובאמת גם בהאבות נמצא שקראו אח בניהם על שם זקניהם (ו) כמו: תובל קין בן למך (בראשית ד' כ"ב) נקרא על שם קין בן אדם הראשון (שם ד' א') (ראה ב' יספה תואר' על ב"ר פ' ל"ו מ"י י' ד"ה ע"י שהי'), חנוך בן ירד (שם ה' י"ח) נקרא על שם זקנו חנוך בן קין (שם ד' י"ז), למך בן מתושלח (שם ה' כ"ה) נקרא על שם למך בן מתושלח (שם ד' י"ח), וכן דישן (שם ל"ו כ"א), הוא דישון וקראו הכתוב דישן בשם אחיו הקטן מלמד שמת אחיו וקראו על שמו' (פסיקתא זוטרתי' שם), וכן היה המנהג בימי הבינים. זקנו של הרמב"ם נקרא, יוסף ב"ר יצחק ב"ר יוסף ב"ר עובדיה ב"ר שלמה ב"ר עובדיה' (הרמב"ם בסוף פירושו למשנה), וכן ר' אהרן הלוי נכד הר"ה כתב (בהקדמת ספרו, ברק הבית'): "אמר אהרן הלוי ב"ר יוסף ב"ר בנבשתי ב"ר יוסף (ב"ר זרחיה, כצ"ל, ככתוב ב' שם הגדולים' ח"א מערכת א' אות קל"ב, והוא מחבר ספר, הטאור') ב"ר יצחק ב"ר זרחיה ב"ר שם טוב הלוי ז"ל", וכן הג'מ ר' יצחק לאטיש, מח"ס, תולדות יצחק' וס', שערי ציון', החי בשנת קל"ב, היה ב"ר יעקב ב"ר יצחק (ראה הקדמת רש"י ל' שערי ציון'), וכן מרן ה' בית יוסף', הג'מ ר' יוסף קארו, היה בן ר' אפרים ב"ר יוסף ב"ר אפרים (ראה, תולדות רבינו יוסף קארו' מרח"ד פריעדבערג דראהביטש תרנ"ו), וכן נמצא עוד הרבה. במפרי וכת"י), כל בו" (ערך, שמות') הארכת בזה. קכב) הג'מ ר' יוחנן הזה חי באמצע המאה השלישית לאלף השני, היה מגדולי חכמי ווירמיוזא ולמד והורה בכמה ערי אשכנז וביחוד בהיילברון, כאשר גרשו היהודים משם מצא לו מפלט בשטראסבורג, ובמחיר סך מסוים השיג רשיון לדור שם. בסוף ימיו דר בעיר הקטנה איבערנייא, חיבר ספר, הדרכה', מאמרי מוסר בהרזוים (נדפס בסוף ספר, הנ"ל להג'מ ר' יצחק ב"ר אליעזר, דפוס הראשון הוא פראג שג"ז, ואח"ז נדפס הרבה פעמים. ראה, אוצר הספרים' ובשפרי, צנא מלא ספריו), לכד זה חיבר, בשנת רס"ו, ספר, משובת נפש', פירוש על פירש"י על התורה (הכת"י הוא בהספריה באוקספירד קובץ 1258). בספרו שם כתב: "מעשה שאירע לנו בשנת רמ"ד ביום הכפורים במדינת עלזאם בעיר נידר ענדים...". מספרו זה נראה שהיה גם רופא חכם, בקי בספרי חכמי הרופאים בלשונות העמים, והיה לו ויכוחים עם חכמי הנצרים, בענין הויכוחים חיבר מאמר מיוחד הנרצף לה' משיבת נפש' הנ"ל (ראה כרמולין, לא פראנס איזראעליטא, כנסת ישראל' לרש"ף צד 437). נפטר בשנת רע"ב (דור ודור לוריא את תש"ה [שם כתב שהיה אב"ד ק' ווירמיוזא]). הוא ואחיו הג'מ ר' יחיאל לוריא היו שאריו של הג'מ ר' נתן שפירא מח"ס, "מבוא שערים" (לובלין שנה"ה, יעסניץ תפ"ד), "אמרי שפרי" (לובלין שג"ז), כי שניהם היו מיוצאי חלציו של הג'מ ר' שלמה

(ו) הג'מ ר' חיד"א ב' שם הגדולים' (מערכת גדולים אות א' סימן ל"ו) כתב: "ראה זה חרש שלא מצינו... תנא שישנו אברהם, וגם באמוראים לא מצאתי, וגם לא היה בתנאים ואמוראים מי שנקרא משה [וכ"כ (שם ערך 'ר' משה גאון') "מצאתי כתוב בס' כ"י לא היה שום תנא או אמורא שנקרא משה"] ודע שהרב המבי"ט בח"א סימן רע"ו כתב דאין ראוי להעלות שם אדם... וע"ז העיר הג'מ ר' דוד לוריא בהערותיו והנהותיו ל' שם הגדולים' [בספרות, בין יתר הספרים וכתבו יד אשר חנני ה', נמצא קובץ, הנכתב בעצם כתב ידו של הר"ד, הכולל "הערות והנהות" ל' שם הגדולים', ל' סדר הדורות" ור' "חופת אליהו רכה", הכ"י הזה היה ביד ר' שמואל לוריא והוא שלחו להר' שמעון משה חאנעס אשר הכניחו להוציאו לאור, ראה בספרו "תולדות הפוסקים" צד 36]: "מלא שלא העיר בענין יותר נפלא בזה, שככל התנ"ך, לא נמצא מי ששמו בשם האבות כלם אברהם יצחק יעקב (וכד"ה ד' ל"ו נמצא יעקב, ולא משה ואהרן, וגם רוב שמות השבטים לא נמצאו עוד בתנ"ך". ובאמת מצאתי בזמן התלמוד את השם "אדם" (במאגדת אסתר', מהדורת רש"י, פרשה ה' "אמר ר' חנין אמר ר' א"ל מ"י, והשם "משה" וכ"כ כע"ד ב', ערכין כ"ג א"י, וכן השם "אהרן" (ב"ק קט"ב ב'). וזה היה בהעלם עין גם במהג"ת מנהג ציון' ל' שם הגדולים' השלם" מערכת גדולים הג"ל,